The building complex at Bazilijonų Street 3

A monitoring brief (55 m²) was conducted in laying a gas line to the building complex in the S part of Bazilijonų St. 3 (Fig. 1). New data about the locality's original relief and the course of the development of this part of the city was learned during the brief. The investigated area was outside the city during the early 16th – early 19th centuries and was separated from the central part of the city by the city's masonry defensive wall. At that time the development was extensive and there were probably other city fortifications, i.e. Modern Age earthworks, at the monitored site. 16th–20th-century archaeological finds and the remains of 19th and 20th-century masonry structures were discovered during the brief.

Justina Ramanauskienė

Vilniaus senamiesčio žvalgomieji tyrimai

2010 m. gegužės–birželio mėnesiais Vilniaus senamiesčio su priemiesčiais teritorijoje (UK 25504), sklypuose Arklių g. 22, Dominikonų g. 14, Dysnos g. 2 / Mėsinių g. 5, Šv. Mikalojaus g. 15 / Žemaitijos g. 8A, Pilies g. 4, Vilniaus g. 25, Žygimantų g. 10, 11, 11A, vykdyti archeologiniai žvalgomieji tyrimai.

Arklių g. 22 yra Vilniaus senamiesčio 50 kvartale (259 posesija). Kvartalą iš R pusės riboja Aušros Vartų, iš P pusės – Bazilijonų ir iš V pusės – Arklių gatvės. Dvi pagrindinės gatvės – Arklių ir Aušros Vartų yra vienos seniausisių gatvių Vilniuje.

Archeologiškai sklypas nėra tyrinėtas, tačiau tyrimai vykdyti jam artimoje aplinkoje. Arklių g. 10 pastato viduje (1995 m. V. Daminaitis; žr. *LIIR,* f. 1, b. 2472) fiksuotas 2–2,6 m storio kultūrinis sluoksnis, kurio apatinis 60–75 cm storio horizontas datuotas XV a. Virš šio horizonto buvo 0,4–1,2 m storio XVI–XVII a. datuotas tamsiai pilkos žemės su degėsiais horizontas. Pastato Arklių g. 16 viduje (1998 m. V. Vainilaitis; žr. *ATL 1998 ir 1999 metais,* V., 2000, p. 487–488) aptiktas 1,8–2,2 m storio kultūrinis sluoksnis. Virš įžemio fiksuotas 10–20 cm storio tamsiai pilkos žemės sluoksnis be radinių. Virš jo esančiame 5–15 cm storio degėsių prisotintame horizonte aptikta XVI a. keramika. Aukščiau esantis 40–54 cm storio sluoksnis – be radinių; virš pastarojo buvo 40–45 cm storio XVII a. horizontas. Arklių g. 18 (2004 m. T. Poška; žr. *ATL 2004 metais,* V., 2006, p. 254) vienuolyno kiemo V pusėje fiksuotas nuo 1,9 iki 2,8 m storio kultūrinis sluoksnis. 1,2 m gylyje pasiektas XVI a. pradžios kultūrinis sluoksnis. Kiemo Š pusėje surastas 1,75 m storio kultūrinis sluoksnis. Čia, ūkinėse duobėse, nuo 90 cm gylio fiksuotas iki 30 cm storio XVII–XVIII a. kultūrinio sluoksnio horizontas.

1 pav. Buitinės keramikos šukės iš Arklių g. 22. J. Ramanauskienės nuotr.

Fig. 1. Sherds of household pottery from Arklių St. 22.

0 5 cm

2 pav. Buitinės keramikos šukės iš Arklių g. 22. J. Ramanauskienės nuotr.

Fig. 2. Sherds of household pottery from Arklių St. 22.

2010 m. Arklių g. 22 esančiame kieme, šilumos tinklams įrengti projektuojamos 47 m ilgio trasos vietoje rankiniu būdu buvo iškasti 2 šurfai. Bendras tirtas plotas – apie 9,15 m². Tyrimų metu aptiktas nuo 1,5 iki 2 m storio kultūrinis sluoksnis, kuris datuojamas XVII–XX a. Surasti 54 archeologiniai radiniai, daugumą kurių sudaro XVII–XIX a. buitinės keramikos fragmentai (49 vienetai) (1, 2 pav.), koklių fragmentai (3 vienetai), stiklinio butelio fragmentas, kaltinė vinis. Dalis kultūrinio sluoksnio buvo apardyta XVIII/XIX–XX a. teritorijoje vykdytų statybų bei požeminių komunikacijų įrengimo darbų metu.

Dysnos g. 2 / Mėsinių g. 5 yra Vilniaus senamiesčio 59 kvartale, kurį iš Š pusės riboja Ašmenos, iš ŠR pusės – Dysnos, iš PR pusės – Mėsinių ir iš PV pusės – Šiaulių gatvės. Manoma, kad kvartalas formavosi XVI–XVII a., tačiau istorinių duomenų apie jį iki XVIII a. nėra. Žinoma, kad XVII–XVIII a. namų savininkai daugiausia buvo įvairūs dvarininkai ir turtingi miestiečiai (Jelenskiai, Vainauskai, Tiškevičiais, Vaškevičiai ir kt.).

Pastato Dysnos g. 2 (323 posesija) tiksli pastatymo data nėra aiški, manoma, kad jis galėjo būti pastatytas XVIII a. I pusėje. Tuo metu jis priklausė Apanavičiams. 1750 m. jo savininkai buvo Roza ir Kasperas Žuromskiai. 1758 m. našlė R. Žuromska namą pardavė Laurynui ir Apolonijai Odyncams. Kitais metais Odyncai namą pardavė Samueliui Chočianovskiui. Dokumente nurodoma, kad tai buvo dalinai mūrinis, dalinai medinis dvarelis. 1777 m. jį įsigijo teisėjas Haraburda. 1788 m. teisėjui mirus, dvarelis atiteko mažamečiams jo sūnums. 1790 m. namas jau priklausė Vaškevičiui. Tuo metu jame buvo dvi gyvenamos patalpos (*izby)*, viena kamara, arklidės keturiems arkliams, vienas rūsys ir vienas sandėlis. 1792 m. teisėjas Ivaškevičius namą pardavė raštininkui Benediktui Marikoniui. 1793 m. pastarasis dvarelį pardavė miestiečiui Aronui Šlamovičiui. 1794 m. pastatas minimas jau kaip mūrinis (*kamienica)*.

1808 m. Vilniaus senamiesčio plane kairysis pastato korpusas nurodomas mūrinis, kiti – mediniai. 1886 m. pastatas priklausė Azrieliui Šlamovičiui Kleckiui. 1898 m. savininkas Michelis Liubovičius Karbanas pateikė prašymą perstatyti mūrinį vieno aukšto sandėlį ir dviaukščio namo pirmo aukšto dalį. Jam buvo leista perdaryti sandėlį į gyvenamąjį namą, pristatyti reikalingą sieną, perdirbti langus ir duris, dviaukščiame name pakeisti perdangas, pakeisti durų ir langų rėmus ir atlikti kt. smulkius darbus. 1912 m. tam pačiam savininkui dar kartą buvo leista ant trijų kiemo fligelių užstatyti po trečią aukštą, o ant vieno kiemo fligelio užstatyti antrą aukštą, įrengti išorinius nedegamus laiptus, antrame aukšte atlikti vidaus remontą.

Pastato Mėsinių g. 5 (307 posesija) pastatymo laikas taip pat nėra žinomas. 1758 m. dokumente aprašant greta buvusio namo situaciją (323 posesiją), kaimynystėje nurodytas

mūrinis namas, kuris priklausė Tiškevičiui. 1790 m. pastatas vadinamas *kamienica Tyszkiewiczowska* ir nurodoma, jog namas apjungtas iš dviejų pastatų, kuriuose yra dvi didelės gyvenamosios patalpos, keturios vidutinės gyvenamosios patalpos (*pokoie)* ir dar keturios gyvenamosios patalpos (*izby)*, dvylikos arklių arklidės, du sandėliai ir du rūsiai. 1791 m. Janušas Tiškevičius išnuomavo pastatą 3 metams Juzefui Jacinevičiui, kuris, negalėdamas tęsėti nuomos sąlygų, 1793 m. perleido nuomą Jonui Zavadskui.

1808 m. Vilniaus senamiesčio plane „U“ raidės formos, su mediniais statiniais kieme pastatas stovi Žemaičių pirmosios ir Žemaičių trečiosios gatvių kampe. 1828 m. namas priklausė Fumai Gurlindovai. Tuo metu pastato kiemo gale buvo senas medinis ūkinis pastatas, dengtas lentomis. 1887 m. namo savininkai Gurlindovai norėjo remontuoti namą. Iš rekonstrukcijos plano žinoma, kad iki to laiko namas buvo pasikeitęs: namas turėjo beveik iš visų pusių korpusais apsuptą kiemą su nedidele neužstatyta vieta kiemo gale, vietoj buvusio medinio korpuso kiemo gale buvo mūrinis dviejų aukštų korpusas. 1903 m. tie patys namo savininkai dar kartą norėjo rekonstruoti namą.

Dysnos g. 2 / Mėsinių g. 5 sklype archeologiniai tyrimai vykdyti 1997 m. (V. Vainilaitis; žr. *LIIR,* f. 1, b. 2919). Jų metu aptiktas 1,5 m storio kultūrinis sluoksnis, kurio apatinis 15–20 cm storio juodos žemės su degėsiais horizontas datuojamas XVII a. Virš jo buvo 25–40 cm storio smėlio sluoksnis be radinių. Aukščiau – 10 cm storio juodos žemės horizontas, kuriame aptikta XVII–XIX a. keramikos. 2002 (Vainilaitis V. , *ATL 2002 metais,* V., 2003, p. 237–238) ir 2004 m. (Luchtanienė D., *ATL 2004 metais,* V., 2006, p. 251–253) tirta

3 pav. Buitinės keramikos šukės iš Dysnos g. 2 / Mėsinių g. 5. J. Ramanauskienės nuotr.

Fig. 3. Sherds of household pottery from Dysnos St. 2 / Mėsinių St. 5.

netoliese esančioje Ašmenos, Mėsinių, Dysnos gatvių sankirtoje. Tyrimų metu aptiktas XV–XIX a. kultūrinis sluoksnis, XVI a. medinio vandentiekio fragmentai, XVI–XIX a. mūrų pamatai, įvairaus laikotarpio grindinių fragmentų, XVI–XVII a. rūsiai ir jų fragmentai.

2010 m. Dysnos g. 2 / Mėsinių g. 5 esančiame kieme, šilumos tinklams įrengti projektuojamos apie 16 m ilgio trasos vietoje rankiniu būdu iškastas 1 apie 4 m² dydio šurfas. Tirtoje vietoje susiformavęs apie 2,65 m storio kultūrinis sluoksnis, kurio chronologija apima XVII–XX a. Jis smarkiai apardytas XX a. vykdytų įvairių žemės judinimo darbų metu. Kasinėjant rasti 24 buitinės keramikos fragmentai (3 pav.), datuojami XVII–XIX a.

Domininkonų g. 14 yra Vilniaus senamiesčio 25 kvartale (426 posesija). Kvartalą iš R pusės riboja Universiteto, iš P pusės – Domininkonų, iš PV pusės – Šv. Ignoto, iš V pusės – Totorių gatvės. Kvartalo istoriniai tyrimai nėra daryti. 1971 m. parengtame Vilniaus senamiesčio 25 kvartalo regeneracijos projekte (*VAA*, f. 1019, ap. 11, b. 4582 (J. Garelio 14)) pateikti ranka rašyti duomenys apie tuo metu

0 5 cm

4 pav. Plokštinio koklio fragmentas iš Domininkonų g. 14. J. Ramanauskienės nuotr.

Fig. 4. A fragment of a panel stove tile (Blattkachel) from Domininkonų St. 14.

0 5 cm

5 pav. Buitinės keramikos šukės ir pypkės galvutė iš Domininkonų g. 14. J. Ramanauskienės nuotr.

Fig. 5. Sherds of household pottery and a pipe head from Domininkonų St. 14.

J. Garelio g. 14 (dabar Domininkonų g. 14). Dokumente rašoma, kad pastato pastatymo laikas yra 1536 metai – Hozijaus įsteigta ligoninė prie Šv. Trejybės bažnyčios. Iki 1821 m. veikė kaip ligoninė, klebonija. XIX a. buvo atlikta pastato rekonstrukcija, kieme pastatytas eklektiško stiliaus priestatas, o 1965 m. korpusas buvo rekonstruotas.

Anksčiau archeologiškai Domininkonų g. 14 sklypas nebuvo tyrinėtas. 2010 m. kieme, šilumos tinklams įrengti projektuojamos apie 9 m ilgio trasos vietoje rankiniu būdu iškastas 1 šurfas. Bendras tirtas plotas – apie 4 m^2. Fiksuotas daugiau nei 4,4 m storio supiltinis suardytas XIX–XX a. kultūrinis sluoksnis. Tyrimų metu aptiktas 101 archeologinis radinys, daugumą jų sudaro XVII–XIX a. buitinės keramikos fragmentai (92 vienetai) (4 pav.). Rasti 4 koklių fragmentai (4 pav.), stiklinio butelio – vazos dalis, molinis pypkės kaušelis (5 pav.).

Šv. Mikalojaus g. 15 / Žemaitijos g. 8A yra Vilniaus senamiesčio 62 kvartale (352, 353 posesijos), kurį iš Š pusės riboja Lydos, iš R pusės – Šv. Mikalojaus, iš P pusės – Žemaitijos ir iš V pusės – Pylimo gatvės. Į kiemą patenkama pro arką iš Žemaitijos gatvę.

Remiantis istoriniais duomenimis, šiame rajone XIV a. buvo Vilniaus seniūno ir vokiečių bendrijos vyresniojo Hanulo (Hanso) valdos, kurias jis 1392 m. dovanojo pranciškonams. Galima manyti, jog XIV–XV a. šiame kvartale gyveno katalikai. XVI a. II pusėje Vilniaus miesto plane šioje miesto dalyje nurodomas tankus užstatymas vienaukščiais namais.

Arčiausiai nagrinėjamo sklypo archeologiniai tyrinėjimai 1978 m. vykdyti sklype Žemaitijos g. 6 (S. Patkauskas, žr. *LIIR*, f. 1, b. 641). Čia kastuose šurfuose fiksuotas 2,7–4,2 m storio kultūrinis sluoksnis. Atrodo, kad šurfų vietose kultūrinis sluoksnis nesuardytas, nors atskiruose šurfuose atidengti kultūrinio sluoksnio horizontai tarpusavyje nesisieja. 1979 m. kasinėjimų metu Žemaitijos g. 8 kieme (A. Jankauskas, žr. *LIIR*, f. 1, b. 833) nustatyta, kad ankstyvieji (XIV–XVII a.) kultūrinio sluoksnio horizontai suardyti XVII a. kasant neaiškios paskirties duobes. Ankstyviausia tyrimų metu rasta archeologinė medžiaga datuojama XIV a. II puse. 1983 m. archeologinių tyrimų metu Žemaitijos g. 6 sklype (S. Patkauskas, žr. *LIIR*, f. 1, b. 1071) aptiktas 2,8–

6 pav. Buitinės keramikos šukės iš Šv. Mikalojaus g. 15 / Žemaitijos g. 8A. J. Ramanauskienės nuotr.

Fig. 6. Sherds of household pottery from Šv. Mikalojaus St. 15 / Žemaitijos St. 8A.

7 pav. Koklių dalys iš Šv. Mikalojaus g. 15 / Žemaitijos g. 8A. J. Ramanauskienės nuotr.

Fig. 7. Stove tile pieces from Šv. Mikalojaus St. 15 / Žemaitijos St. 8A.

3,2 m storio natūraliai susiformavęs kultūrinis sluoksnis. Virš įžemio buvo 40–50 cm storio XIV a. II puse bei pabaiga datuotinas horizontas. Įžemyje užfiksuoti šio horizonto formavimosi laikotarpio medinių pastatų pėdsakai. Antras virš įžemio horizontas siekė 45 cm storį; jis datuotas XV a., trečias 20 cm storio horizontas – XVI–XVII a. Aukščiau buvo maišyta žemė.

2010 m. Šv. Mikalojaus g. 15 / Žemaitijos g. 8A esančiame kieme, šilumos tinklams įrengti projektuojamos apie 90 m ilgio trasos vietoje rankiniu būdu iškasti 2 šurfai. Bendras tirtas plotas – apie 9,72 m². Žvalgomųjų tyrimų metu nustatyta, kad teritorijoje yra susiformavęs 2,4–3,17 m storio kultūrinis sluoksnis, kurio chronologija apima XVI / XVII–XX a. Konstatuota, kad jis smarkiai arba visiškai suardytas XX a. II pusės perkasimų. Kiek geriau kultūrinis sluoksnis išlikęs sklypo R dalyje (šurfas 1). Čia fiksuoti kultūrinio sluoksnio horizontai rodo, kad žemės paviršius tirtoje teritorijoje buvo pakeltas mažiausiai keturis kartus. Ankstyviausias fiksuotas žemės paviršiaus pakėlimas ir / ar išlyginimas buvo XVII a. I pusėje užpilant teritoriją smėlio sluoksniu. Vėliau, laikotarpiu nuo XIX a. vidurio iki XX a. pabaigos, teritorijoje buvo išgrįsti mažiausiai du lauko akmenų grindiniai bei suformuotas dabartinis betoninių trinkelių grindinys.

Tyrimų metu aptikti 129 archeologiniai radiniai, kurių didžiausią dalį sudaro buitinės keramikos fragmentai (110 vienetų) (6 pav.), taip pat rasta 17 koklių fragmentų (7 pav.), viena bato pasaga ir dvinarių žirklių fragmentas (8 pav.).

8 pav. Batų pasagėlės ir dvinarių žirklių dalys iš Šv. Mikalojaus g. 15 / Žemaitijos g. 8A. J. Ramanauskienės nuotr.

Fig. 8. The heel plate and pivoted scissor pieces from Šv. Mikalojaus St. 15 / Žemaitijos St. 8A.

Pilies g. 4 yra Vilniaus senamiesčio 22 kvartale (153 posesija), kurį riboja Pilies, Barboros Radvilaitės, Šiltadaržio ir Bernardinų gatvės. Kvartalas pradėjo formuotis kartu su Vilniaus pilimi bei pastatais aplink ją. Gatvių tinklas aplink kvartalą susiformavo XVI–XVI a.

XIV a. pilies teritoriją juosė gynybinė siena, kurioje buvo trys svarbiausi vartai. Pro juos vedė keliai į kitus kunigaikštystės miestus. Su miestu pilis palaikė ryšius per pietinius vartus, nuo kurių prasidėjo kelias į Medininkus, XIV–XV a. suformavęs Pilies gatvę.

Didelės įtakos kvartalo užstatymui turėjo tai, kad didesnė jo dalis priklausė Vilniaus kapitulai. Manoma, kad pirmuosius sklypus kapitula kvartale gavo dar XIV a. pabaigoje. Visi kvartalo pastatai smarkiai nukentėjo 1610 m. Vilniaus gaisro metu, kai sudegė netoliese buvę Pilies vartai, beveik visi kvartalo pastatai. Taip pat kvartalas nukentėjo ir 1737 bei 1848 m. gaisrų metu. Didelės žalos kvartalo pastatams buvo padaryta 1655 m. per mūšius su Maskvos kariuomene, o kai kurie pastatai nukentėjo ir 1794 m. per Kosciuškos sukilėlių mūšius su Rusijos kariuomene. Kadangi didžioji kvartalo dalis buvo mūrinė, gaisrų metu didelė dalis namų išlikdavo.

Iš istorinių dokumentų žinoma, kad XVIII a. kvartalo pastatus leista nuomoti žydams, kurie juose įrengdavo smukles, kavines, krautuvėles, sandėlius ir pan. Pavyzdžiui, 1814 m. 153 posesijoje buvo smuklė. XVIII a. 3 dešimtmečio Vilniaus miesto plane nagrinėjamame kvartale nepavaizduotas nė vienas pastatas.

XIX a. senamiestyje buvo statomi namai specialiai butų nuomai. Didžioji dalis tokių namų Pilies gatvėje buvo statomi kiemų gilumoje. Tuo metu beveik visos posesijos išlaikė savo planinę struktūrą nepakitusios.

9 pav. Plokštinių polichrominių koklių fragmentai ir buitinės keramikos šukės iš Pilies g. 4. J. Ramanauskienės nuotr.

Fig. 9. Polychrome panel stove tile fragments and sherds of household pottery from Pilies St. 4.

Pilies g. 4 esančiame kieme vykdant mechanizuotus žemės kasimo darbus, buvo atlikta archeologinė priežiūra (1982 m. V. Grišinas; žr. *LIIR,* f. 1, b. 1038). Kasant iki 2,5 m gylio, įžemis nepasiektas, o 1,5 m gylyje fiksuotas XVI–XVII a. horizontas, aptikta radinių, datuojamų laikotarpiu nuo XV a. Pilies ir Didžiosios gatvių kapitalinio remonto metu atlikus archeologinę priežiūrą (1987 m., K. Katalynas; žr. *LIIR,* f. 1, b. 1382), ties Pilies ir Barboros Radvilaitės gatvių sankryža buvo aptikti XIX a. nugriautų pastatų fragmentai: vienas mūro fragmentas gotikinis, kiti – klasicistiniai. Kultūrinis sluoksnis kasinėtoje vietoje buvo visiškai suardytas iki 2 m gylio, įžemis nepasiektas. Pilies g. 6 tyrimų metu (1996 m. V. Grišinas; žr. *LIIR,* f. 1, b. 2764) aptiktas 1,8–2 m storio kultūrinis sluoksnis. Tyrimų metu radinių nerasta, tačiau autorius ataskaitoje mini aptiktą XV a. mūrą.

2010 m. Pilies g. 4 esančiame kieme, šilumos tinklams įrengti projektuojamos apie 45 m ilgio trasos vietoje rankiniu būdu iškastas 2x1,7 m dydžio šurfas. Nustatyta, kad tir-

toje vietoje susiformavęs 1,65–1,7 m storio kultūrinis sluoksnis, kurio chronologija apima XVI–XXI a. Iki XVI a. II pusės – XVII a. pradžios čia greičiausiai buvo neintensyvi ūkinė veikla. Virš įžemio fiksuotas tamsiai juodos drėgnos derlingos daržo žemės sluoksnis, kurios gana didelis storis rodo čia buvus daržus. Nuo XVII a. II pusės kieme buvo pakeltas žemės paviršius ir suformuota plūkto molio danga. XVIII–XIX a. teritorijoje buvo statomi perimetrinio užstatymo gyvenamieji bei mišrios paskirties namai, formavosi posesija. Per XIX–XX a. sklype žemės paviršius buvo pakeltas apie 60 cm: buvo suformuotas plūkto molio paviršius, vėliau pakėlus ir išlyginus žemės paviršių, išgrįstas lauko akmenų grindinys, galiausiai suformuotas dabartinis betoninių plytelių grindinys ir želdiniai.

Tyrimų metu aptikti 148 archeologiniai radiniai, tarp kurių yra XVI a. pradžios – XVII a. plokštinių glazūruotų žalia glazūra, neglazūruotų ir polichrominių, taip pat dubeninių koklių fragmentų (95 vienetai) (9–11 pav.), kurių analogų rasta Vilniaus Žemutinėje pilyje. Be koklių, taip pat rastos 2 XVI–XVII a. molinių grindų plytelės, 49 XVI–XIX a. buitinės keramikos fragmentai (9 pav.), 2 kaltinės vinys.

Vilniaus g. 25 yra Vilniaus senamiesčio 8 kvartale, istorinio priemiesčio už Vilijos vartų teritorijoje. Manoma, kad šis kvartalas XVIII a. jau buvo užstatytas mediniais pastatais, o R dalyje jau XVI–XVII a. galėjo būti pastatai, Lietuvos Metrikos dokumentuose pažymėti nuoroda „už Vilijos vartų“ arba „Vileikos gatvėje“ (*VAA,* f. 5–146). Istoriniais duomenimis XVI a. viduryje šiame priemiestyje buvusią valdą Kiškos dovanojo Radviloms, ir nuo tada čia buvo Radvilų jurizdika

0 5 cm

10 pav. Plokštinio polichrominio ir neglazūruoto koklių fragmentai iš Pilies g. 4. J. Ramanauskienės nuotr.

Fig. 10. Polychrome and unglazed panel stove tile fragments from Pilies St. 4.

0 5 cm

11 pav. Plokštinio ir dubeninių koklių fragmentai Pilies g. 4. J. Ramanauskienės nuotr.

Fig. 11. Panel and 'pot-shaped' (Topfkachel) stove tile fragments from Pilies St. 4.

(Drėma V., *Dingęs Vilnius*, V., 1991, p. 159).

8 kvartalo Š dalyje statant buvusio Rusų dramos teatro pastatą, kultūrinis sluoksnis nukastas iki nejudinto smėlio. Kvartalo centrinėje ir R dalyse iškasti 3 žvalgomieji šurfai. Pastato Vilniaus g. 25 kieme (1999 m. K. Katalynas; žr. *LIIR,* f. 1, b. 3352) kastame šurfe po 1,3 m storio supiltų griuvenų sluoksniu aptiktas XIX a. mūras, apatiniai kultūrinio sluoksnio horizontai nepasiekti. Islandijos g. 3 / Jogailos g. 18 po 1,2 m storio maišytu sluoksniu su XIX a. radiniais aptiktas pilkos smėlingos žemės sluoksnis be radinių. Pastarojo datavi-

mas neaiškus (*LIIR,* f. 1, b. 3352). Vilniaus g. 18 (1996 m. A. Lisanka ir S. Patkauskas; žr. *LIIR,* f. 1, b. 566) aptiktas 1,9–2,6 m storio kultūrinis sluoksnis, kur virš įžemio išskirti XIV a., XV a. bei XVI–XVII a. horizontai. Vilniaus g. 12 (*LIIR,* f. 1, b. 2655) ir palei Labdarių (*LIIR,* f. 1, b. 1013) gatvę vertingo kultūrinio sluoksnio neaptikta, tačiau rasta pavienių XVI–XX a. radinių. Vilniaus g. 31 (*LIIR,* f. 1, b. 4366) aplinkoje fiksuotame kultūriniame sluoksnyje išskirtas XVI a. pabaigos – XVII a. pradžios kultūrinio sluoksnio horizontas. Archeologinių žvalgymų metu Vilniaus g. 27, Vilniaus ir Labdarių gatvėse (*LIIR,* f. 1, b. 3358) nesuardytas kultūrinio sluoksnio horizontas ir įžemis nepasiekti.

2010 m. Vilniaus g. 25 esančiame kieme, projektuojamos apie 55 m ilgio vandentiekio trasos su nuotekynės šuliniais vietoje rankiniu būdu iškasti 2 šurfai. Bendras tirtas plotas – apie 8,6 m². Šioje vietoje susiformavęs 1,15–2,35 m storio kultūrinis sluoksnis, kurio chronologija apima XVI a. II pusę – XX a. Dalis kultūrinio sluoksnio yra apardyta XIX–XX a. įvairių žemės judinimo darbų metu.

Iki XVI a. vidurio – II pusės tirta teritorija buvo menkai urbanizuota ir galėjo būti visai nenaudojama arba naudojama neintensyviai agrarinei veiklai. 1522 m. pastačius gynybinę miesto sieną, ši teritorija atsidūrė už sienos ribų ir tapo priemiesčiu. Tuo metu prasidėjo antrasis teritorijos raidos etapas, kuriam būdinga intensyvesnė agrarinio arba rekreacinio pobūdžio, be ryškesnių gamybinės veiklos požymių žmogaus ūkinė veikla. Sklypo P dalyje fiksuotas tamsiai pilkos–juodos spalvos humusingos daržo žemės sluoksnis, kurio gana didelis storis rodo čia ilgą laiką buvus daržus. Intensyvesnis urbanizacijos procesas šioje miesto dalyje prasidėjo tik nuo XIX a. II pusės.

Tirto sklypo R dalyje bei artimiausioje sklypo aplinkoje palei dabartinę Vilniaus gatvę buvo statomi daugiaaukščiai perimetrinio užstatymo gyvenamieji namai. Tuo metu sklype galėjo būti įrengtas plūkto molio kiemo paviršius, medinis šulinys. XX a. II pusėje šulinys buvo užpiltas, išlygintas bei kelis kartus pakeltas buvęs žemės paviršius. Pirmiausia buvo išgrįstas netašytų lauko akmenų grindinys, vėliau – XX a. pabaigoje suformuota dabartinė asfalto danga.

12 pav. Buitinės keramikos šukės iš Vilniaus g. 25. J. Ramanauskienės nuotr.

Fig. 12. Sherds of household pottery from Vilniaus St. 25.

0 3 cm

13 pav. Buitinės keramikos šukės iš Vilniaus g. 25. J. Ramanauskienės nuotr.

Fig. 13. Sherds of household pottery from Vilniaus St. 25.

0 3 cm

14 pav. Molinis glazūruotas švilpukas iš Vilniaus g. 25. J. Ramanauskienės nuotr.

Fig. 14. The glazed clay whistle from Vilniaus St. 25.

Tyrimų metu aptikta 130 archeologinių radinių, kurių absoliučią daugumą sudaro XVII–XIX a. buitinės keramikos fragmentai (108 vnt.) (12, 13 pav.), XVII–XVIII a. datuojamų plokštinių ir dubeninių koklių 13 fragmentų, XVI–XVII a. lovinių čerpių 3 dalys, stiklinių dirbinių 5 šukės bei XIX a. II pusės molinis glazūruotas švilpukas (14 pav.).

Žygimantų g. 10, 11, 11A yra Vilniaus senamiesčio 1 kvartale, kurį riboja Žygimantų, T. Vrublevskio ir Tilto gatvės. Dabartinė Žygimantų gatvės urbanistinė situacija susiformavo XIX a. II pusėje, nutiesus Neries krantinę nuo Žaliojo tilto iki Arsenalo gatvės.

XVI a. ši teritorija priklausė Puškarnios priemiesčiui. Daugumą sklypų šiame kvartale iki XIX a. pradžios valdė LDK didikai Radvilos. Ties dabartinės Žygimantų gatvės pradžia XVI a. stovėjo Radvilų rezidenciniai rūmai, kurių teritoriją V pusėje ribojo buvęs Boguslavo Radvilos skersgatvis (dabartinė Radvilų gatvė). Čia savo dvarą turėjo Jurgis Radvila (1480–1541), nuo 1508 m. LDK lauko etmonas, kuris „savo dvaro sklype prie Neries“ 1506 m. pastatė Marijos Snieginės bažnyčią (bažnyčia buvo pervadinta Šv. Jurgio vardu) bei karmelitų vienuolyną. Manoma, kad jis statė ir puošnius rezidentinius rūmus, kuriuose gyveno jo vaikai: Mikalojus Radvila Rudasis (1515–1584) ir Barbora Radvilaitė (1520–1551). Šie rūmai buvo pagrindinė Biržų–Dubingių rezidencija iki paskutiniosios jų paveldėtojos Liudvikos Karolinos Radvilaitės (1667–1695). Rūmai buvo dideli, trijų aukštų, puošnūs, vieningo italų manierizmo stiliaus. Iš R pusės juos supo didelis itališko tipo sodas, pakraščiais apsodintas liepomis ir eglėmis, o viduryje – obelų ir vyšnių alėjomis. Centre puikavosi įvairiausiais gėlynais apsupti keturi tvenkiniai. Radvilų sodą nuo Žemutinės pilies skyrė Vilnios senvagė. Radvilų rūmų V dalyje buvo platus ūkinis kiemas, apstatytas mediniais dvariškių namais, arklidėmis, svirnais, bravorais ir kitais ūkiniais pastatais (Drėma V., *Dingęs Vilnius*, V., 1991, p. 155).

XVI a. II pusės Vilniaus miesto plane, numanomoje Radvilų valdos vietoje vaizduoja-

mas gana retas užstatymas nedideliais pastatėliais, o valdos V dalyje, matyt, vaizduojami Marijos Snieginės bažnyčios bei karmelitų vienuolyno pastatų kontūrai. 1600 m. T. Makovskio Vilniaus miesto panoramoje (graviūra), kairėje pusėje, apačioje, yra vaizduojama Neries krantinė, Radvilų valdos centriniai rūmai, keli pastatai bei juos supusio sodo medžiai (Drėma V., Dingęs Vilnius, V., 1991, p. 30–31, 34–35).

XVIII a. ties dabartine Žygimantų gatve stovėję pastatai matyti ir XVIII a. 3 deš. Fiurstenhofo plane. Iki XIX a. II pusės gatvė šioje vietoje ėjo atokiau nuo upės. 1808 m. plane ji vadinama Kiaulių gatve (*ulica Swinona)*. Posesijos buvo suformuotos abiejose gatvės pusėse. 1859 m. Vilniaus miesto plane kvartalo užstatymas koncentruojasi atokiau nuo upės, P pakraštyje. XIX a. II pusėje nutiesus Neries krantinę, prasidėjo intensyvus jos užstatymas daugiaaukščiais gyvenamaisiais namais.

Arčiausiai Žygimantų g. 10, 11, 11A sklypo archeologiniai kasinėjimai vykdyti Žygimantų g. 8, 12, 12A, 13, 14 sklypuose. Žygimantų g. 13 (1992 m. G. Gendrėnas; žr. *LIIR,* f. 1, b. 2453) aplinkoje kasant žvalgomuosius archeologinius šurfus, aptiktas 1,5–3,1 m storio kultūrinis sluoksnis. Šurfe 5 virš įžemio išskirtas iki 30 cm storio XVI–XVII a. kultūrinio sluoksnio horizontas. Virš jo buvo seno kelio ar gatvės paviršius. Aukščiau glūdėjo sluoksniai su XIX ir XX a. radiniais. Kituose šurfuose aptiktas XIX ir XX a. kultūrinis sluoksnis. Žygimantų g. 8 (1995 m. S. Sarcevičius; žr. *LIIR,* f. 1, b. 2431) kasant šurfus, aptiktas 1,7–2,1 m storio kultūrinis sluoksnis. Jame virš įžemio buvo nuo 10 iki 60 cm storio durpių sluoksnis. Apatinė durpių sluoksnio dalis visai be radinių, o viršutinėje buvo medienos liekanų ir negausių XVII a. I pusės archeologinių radinių. Virš durpių buvo 30–60 cm juodos žemės sluoksnis su XVII a. radiniais. Aukščiau fiksuotas 1–1,6 m storio XVIII–XX a. kultūrinio sluoksnio horizontas. Žygimantų g. 14 (1998 m. A. Vaicekauskas; žr. *LIIR,* f. 1, b. 3155) aptiktas nuo 2,8 iki 3,4 m storio kultūrinis sluoksnis. Ankstyviausias 10–14 cm storio juodos žemės sluoksnis, datuojamas XVII a. Tyrimų metu aptikti XVIII–XIX a. pastatų fragmentai bei du XIX a. II pusės ir XX a. akmenų grindiniai. Žygimantų g. 12, 12A (2007 m. E. Vailnionis; žr. *ATL 2007 metais,* V., 2008, p. 434–437) iškastuose šurfuose iki 1 m gylio fiksuoti vėlyvi (XIX–XX a.) supiltiniai arba perkasti sluoksniai, kuriuose aptikta pavienių XVI–XVIII a. radinių. Archeologiškai vertingas XVI a. pabaigos – XVII a. kultūrinis sluoksnis aptiktas šurfe 7. Tai 0,7–1,1 m gylyje nuo žemės paviršiaus fiksuoti rusvo nedegto molio sluoksniai, kuriuose aptikta XVI a. I pusės – vidurio radinių. Įvairiuose šurfų gyliuose, nuo 0,5 iki 1,4 m fiksuotas juosvos, rusvos, kartais molingos žemės sluoksnis – XVII–XVIII a. žemės paviršius. Jame aptikta XVI–XVII a. radinių. Aukščiau fiksuotos XIX–XX a. pradžios akmenų grindinių dalys. Šurfe 8 apie 1,15 m gylyje nuo žemės paviršiaus fiksuotas XVIII–XIX a. I pusės kelias ar gatvė, suplūkta iš smulkių akmenukų ir griuvenų.

2010 m. Žygimantų g. 10, 11, 11A esančiame kieme, projektuojamos apie 71 m ilgio šilumotiekio trasos vietoje (apie 37 m ilgio trasos atkarpa suplanuota jau esamos trasos vietoje) rankiniu būdu iškasti 2 šurfai, bendras tirtas plotas – apie 6,9 m². Fiksuoti XVI–XX a. kultūrinio sluoksnio horizontai. XVI–XVII a. pradžioje teritorija buvo menkai urbanizuota ir galėjo būti naudojama neintensyviai agrarinei veiklai. Gana storas virš įžemio fiksuotas tamsiai pilkos humusingos žemės sluoksnis su pavieniais gyvulių kau-

0 5 cm

15 pav. Buitinės keramikos šukės iš Žygimantų g. 10, 11, 11A. J. Ramanauskienės nuotr.

Fig. 15. Sherds of household pottery from Žygimantų St. 10, 11, 11A.

0 5 cm

16 pav. Ąsočio fragmentas iš Žygimantų g. 10, 11, 11A. J. Ramanauskienės nuotr.

Fig. 16. A pitcher fragment from Žygimantų St. 10, 11, 11A.

lais rodo, kad čia ilgą laiką buvo daržai. Nuo XVII a. pradžios tirtame sklype prasidėjo intensyvesnis urbanizacijos procesas. Tuo metu čia buvo išgrįstas lauko akmenų grindinys su lataku lietaus vandeniui nutekėti, o aptikti buitinės keramikos fragmentai, koklių dalys bei gyvulių kaulai rodo, kad čia vyko intensyvi žmogaus ūkinė veikla. XVIII a. II pusėje – XIX a. pradžioje šioje teritorijoje buvo statomi mūriniai ar pusiau mūriniai pastatai, išgrįstas akmenų grindinys. XIX a. II pusėje, kai buvo nutiesta Neries krantinė nuo Žaliojo tilto iki Arsenalo gatvės, joje buvo pastatyti dabar stovintys daugiaaukščiai gyvenamieji namai.

Tyrimų metu nustatyta, kad teritorijoje žemės paviršius grindžiant grindinius buvo pakeltas kelis kartus. Fiksuoti trijų lauko akmenų grindinių, grįstų XVII a. I pusėje, XIX a. pradžioje ir XX a. I pusėje, fragmentai. Aptikta archeologinių radinių, kurių daugumą sudaro XVII–XIX a. buitinės keramikos fragmentai (79 vienetai) (15, 16 pav.), rasti 9 koklių fragmentai.

The field evaluation in Vilnius Old Town

In 2010, an evaluation was conducted in the territory of the old city of Vilnius and its suburbs.

Two test pits (about 9.15 m^2) were excavated at Arklių St. 22 and a 1.5–2 m thick, 17th–20th-century cultural layer with household pottery sherds (Figs. 1, 2), stove tile fragments, a bottle glass shard, and hand-forged nails were discovered. Part of the cultural layer had been disturbed during earthwork in the 18th / 19th–20th-centuries.

A 4 m^2 test pit was excavated at Dysnos St. 2 / Mėsinių St. 5. A roughly 2.65 m thick 17th–20th-century cultural layer, which had been badly damaged during various 20th-century earthwork, was recorded. 17th–19th-century sherds of household pottery were found during the excavation (Fig. 3).

A 4 m^2 test pit was excavated at Dominikonų St. 14. A destroyed 19th–20th-century

fill cultural layer that was more than 4.4 m thick and contained 17th–19th-century sherds of household pottery (Fig. 4), stove tile fragments (Fig. 4), glass shards from a bottle – vase, and clay pipe head (Fig. 5) was recorded.

Two test pits (a total of about 9.72 m²) were excavated at Šv. Mikalojaus St. 15 / Žemaitijos St. 8A. A severely destroyed 16th / 17th–20th-century, 2.4–3.17 m thick cultural layer was recorded. It was noticed that the ground's surface had been raised at least four times. Sherds of household pottery (Fig. 6), stove tile fragments (Fig. 7), a heel plate, and a fragment of a pair of pivoted scissors (Fig. 8) were discovered during the evaluation.

A 3.4 m² test pit was excavated at Pilies St. 4 and a 1.65–1.70 m thick, 16th–21st-century cultural layer was recorded. Early 16th–17th-century unglazed, green glazed, and polychrome glazed panel (*Blattkacheln*) and 'pot-shaped' stove tile (*Topfkacheln*) fragments were discovered (Figs. 9, 10, 11). Analogous tiles have been found in the Lower Castle in Vilnius. 16th–17th-century clay floor tile fragments, 16th–19th-century household pottery fragments (Fig. 9), and hand-forged nails were also found.

Two test pits (about 8.6 m²) were excavated at Vilniaus St. 25. A 1.15–2.35 m thick cultural layer from the second half of the 16th–20th centuries had formed at this site. Part of it had been damaged by various 19th–20th-century earthwork. Fragments of 17th–19th-century household pottery (Fig. 12, 13), pantiles, panel and 'pot-shaped' stove tiles, shards of glass artefacts, and a glazed clay whistle from the second half of the 19th century (Fig. 14) were discovered during the evaluation.

Two test pits (about 6.90 m²) were excavated at Žygimantų St. 10, 11, 11A and 16th–20th-century cultural layer horizons were recorded. In the 16th – early 17th-century the area was sparsely developed and could have been used for non-intensive agrarian activities. In laying paving, the ground's surface was raised several times. 17th–19th-century household pottery (Figs. 15, 16) and stove tile fragments were discovered.

Vaidotas Suncovas

Tyrinėjimai Vilniaus gatvėje 25

2010 m. birželio mėnesį atlikti archeologiniai tyrinėjimai Vilniuje, Vilniaus g. 25 esančiame sklype. Pagal istorinius duomenis, pastatas statytas 1881 m., o XIX–XX a. sklype buvo įvairios ūkinės paskirties statinių. Remiantis ankstesnių metų archeologiniais žvalgomaisiais tyrinėjimais, sklypo V dalyje iki XIX a. vyravo daržai.

Projektuojamos vandentiekio ir nuotekynės trasos vietos, mechanizuotai pašalinus mažai informatyvius bei XX a. suardytus sluoksnius iki 40 cm R sklypo dalyje bei iki 1 m V dalyje, ištirtos rankiniu būdu. Nesuardyti archeologiškai vertingi sluoksniai sijoti 4 mm tankumo sietu. Iš viso ištirta apie 35 m ilgio, 1–1,6 m pločio trasa bei 2 šurfai (1,6x1,4 m dydžio) suprojektuotų šulinių vietose. Bendras ištirtas plotas – apie 55 m².

Trasos vietose aptiktas nuo 1,7 iki 2,6 m storio kultūrinis sluoksnis (XX a. įkasimų vietose siekė iki 3,4 m). Viršutinius horizontus sudaro 7–8 cm storio asfalto danga arba iki 20 cm storio betonas, po kuria yra 10–12 cm storio akmenų grindinys, sudėtas ant 5–30 cm storio šviesiai gelsvo / balsvo rupaus niveliacinio smėlio.